

УДК 502.33:630

*В. А. Голян,
д. е. н., професор кафедри економіки та підприємництва,
Луцький національний технічний університет
С. М. Демидюк,
аспірант кафедри економіки та підприємництва,
Луцький національний технічний університет*

ПІДПРИЄМНИЦТВО У ЛІСОВОМУ СЕКТОРІ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПІДНЕСЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті розглядаються проблеми розвитку лісового сектора Волинської області. Досліджується динаміка виробництва продукції лісового господарства та утворення залишків деревини на лісо-сіках. Обґрунтовуються напрями підвищення ефективності функціонування лісового сектора шляхом створення перспективних форм підприємницької діяльності.

The problems of forest sector in Volyn region. Study the dynamics of forest products and wood residues for the formation of felling area. The directions to enhance the functioning of forest sector by creating advanced forms of business.

Ключові слова: лісовий сектор, підприємницька діяльність, кластер, холдинг, переробка деревини.

Key words: forest sector, entrepreneurship, cluster, holding, processing of timber.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Лісовий сектор є важливою складовою національної економіки, що безпосередньо генерує нарощення лісоресурсного потенціалу та сприяє залученню лісових ресурсів до господарського обороту. Він зазнав значних структурних та інституціональних перетворень у зв'язку з переходом до системи ринкових відносин. Особливо актуальною є проблема активізації підприємницької діяльності у лісовому секторі, яка забезпечить невиснажливе та збалансоване лісокористування, сприятиме формуванню конкурентного середовища на ринках лісопродукції, а також зменшить частку тіньового сектора в системі розширеного відтворення виробничих потужностей лісового господарства.

Динамічний розвиток підприємництва також забезпечить більш прозору систему управління лісогосподарською діяльністю, яка на сьогодні має суперечливий та дуалістичний характер, не вписується в новий формат системи регулювання природокористування та в нову конструкцію природно-ресурсного сектора. Йі надалі значний деструктив на

процеси лісовідновлення та лісонарощення справляє фактор відомчої розпорошеності щодо функцій управління окремими ділянками лісового фонду та впорядкування відносин власності на лісові блага.

Все це мультиплікативно проявляється на регіональному рівні й звужує інституціональний простір становлення сектора лісогосподарського підприємництва. З огляду на те, що вже давно визначено як один з пріоритетів економічної політики держави децентралізацію системи управління, на регіональному рівні необхідно створити відповідні передумови для розвитку лісогосподарського підприємництва як одного з каталізаторів соціально-економічного піднесення територіальних утворень, особливо сільської місцевості.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

З огляду на те, що ринкові перетворення, які мають місце в системі економічних відносин протягом останніх двадцяти років, лише частково торкнулися лісового сектора, доволі полярними є

підходи авторитетних вчених щодо становлення різноманітних організаційно-правових форм лісгосподарського підприємництва. Серед українських вчених дана проблематика активно піднімається в працях Я. Коваля, О. Фурдичка, Є. Мішеніна, О. Голуба, І. Лицура, Б. Колісника, М. Щурика, Г. Мішеніної та інших [4—8; 11; 13].

Магістральною лінією тут виступає обґрунтування доцільності збереження державної форми власності на лісові ресурси, а також пріоритетного розвитку державних лісгосподарських підприємств, які, володіючи необхідною техніко-технологічною базою, здатні задовольняти потреби внутрішнього ринку в окремих видах лісопродукції і забезпечувати невиснажливе та комплексне лісокористування.

Значно радикальніше до питання інституціоналізації окремих форм лісгосподарського підприємництва підходять російські вчені. Більше того, підходять вони диференційовано з огляду на залісненість окремих територій і на розвиненість матеріально-технічної бази та інфраструктури деревообробного виробництва. Тому положення щодо організації лісгосподарського підприємства на територіях, які відзначаються схожістю із найбільш залісненими районами України, варто розглянути через призму можливості їх імплементації у вітчизняну практику господарювання.

А. Путінцев для підвищення конкурентоспроможності лісових секторів окремих регіонів пропонує формувати регіональні міжгалузеві комплекси (кластери), що поділяються на виробничо-технологічні сукупності, лісове машинобудування, дорожнє будівництво, виробництво хімікатів для целюлозно-паперової промисловості, смол для плиткового виробництва і т.д. При цьому необхідно враховувати не тільки конкурентоспроможність виробництв і продукції, яку вони випускають, але й існуючу обмеженість ресурсів, особливо фінансових й інноваційних [9].

Д. Сорокін також переконує в необхідності формування лісопромислових кластерів. Він стверджує, що керівництвом багатьох лісопромислових підприємств розроблені оптимальні стратегії співпраці, що забезпечують їм можливості пропорційного розвитку і економічної стабільності. Ці стратегії направлені на спільну діяльність декількох підприємств, формування з певного конгломерату організованого співтовариства, діяльність якого визначається взаємовигідною співпрацею. На базі цих передумов у промислово розвинених країнах відбувається формування корпорацій і кластерів [10].

На думку О. Гаріна, ринкові перетворення сприяли розвитку організаційних форм лісоко-

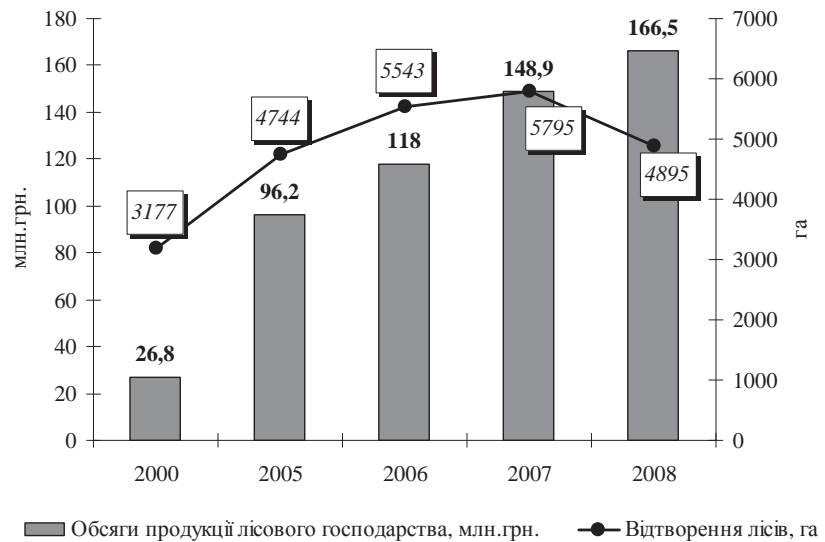

Рис. 1. Динаміка обсягів продукції лісового господарства та площі відтворення лісів за 2000–2008 роки (за даними Головного управління статистики у Волинській області)

ристування, які стали себе активно проявляти у формі об'єднань, завдяки яким відбувається злиття промислового потенціалу компаній і різних видів ресурсів. Дана обставина сприяє знаходженню ефективніших форм управління і формує відповідальність власників у всьому механізмі економічного розвитку компанії. Крупні інтегровані структури, що одержали реалізацію у фінансово-промислових групах, сприяють не тільки злиттю декількох фірм або компаній, але і дозволяють вийти на новий рівень, що забезпечує тій або іншій корпорації високі результати конкурентних переваг. У такому механізмі узгодження інтересів взаємодіючих сторін досягається шляхом вибору деякої сукупності методів управління відповідно до природи чинників управління, на які здійснюється управлінська дія [2].

В. Амбрутіс переконаний, що формування лісопромислових центрів найдоцільніше здійснювати шляхом створення регіональних виробничих кластерів з позиції зменшення витрат на розвиток інфраструктури і комплексних виробництв. Таким чином, у процесі формування лісопромислових центрів початковим етапом повинні стати виявлення місць концентрації підприємств відповідної галузі й оцінка їх потенціалу.

Основною метою оптимізації регіонального лісового комплексу є якнайповніше задоволення потреб в основних видах продукції лісозаготівельної і лісопереробної промисловості як усередині району, так і за його межами, з мінімальними витратами, з урахуванням збереження довготривалого невиснажливого лісокористування в регіоні. Досягнення цього вимагає вирішення ряду завдань: значного поліпшення структури і об'ємів лісопереробки, досягнення повнішого, комплексного використання деревної сировини; визначення оптимальних об'ємів лісозаготівель і лісопереробки по районах регіону, вибору технології функціонуван-

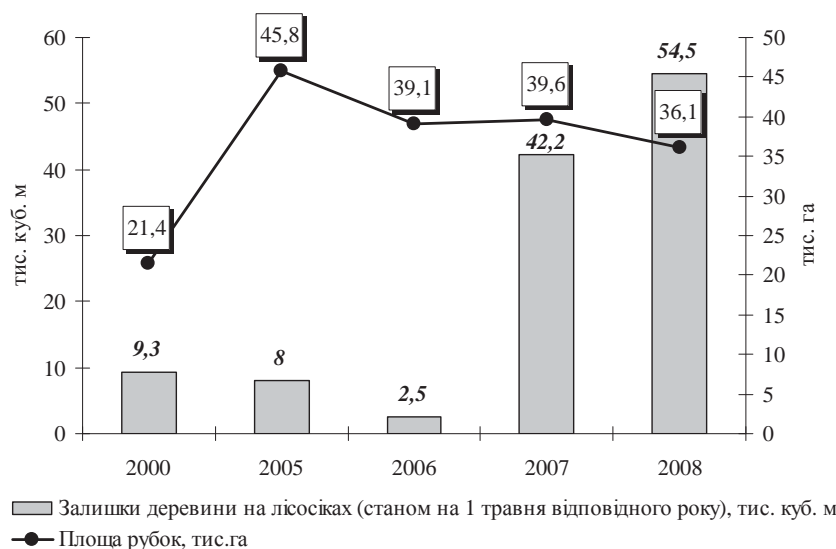

Рис. 2. Динаміка залишків деревини на лісосіках та площі рубок за 2000—2008 роки (за даними Головного управління статистики у Волинській області)

ня діючих підприємств, що знову будуються; визначення розмірів, термінів і місць будівництва (або реконструкції) новостворюваних потужностей; визначення схеми лісопостачання; концентрації і централізації лісопилення і лісозаготівель [1].

В. Шихальов вважає, що в умовах низької концентрації лісозаготівельного виробництва в регіоні, відсутності могутніх центрів переробки найважливіше місце в реформуванні лісопромислового виробництва повинна зайняти горизонтальна інтеграція за допомогою створення мережових структур.

У рамках розвитку процесів мережових структур мають створюватися міжрайонні асоціації, які базуються на сировинній спрямованості адміністративних районів, що забезпечує консолідацію підприємств і концентрацію інноваційно-інвестиційних ресурсів.

Перша група асоціацій має орієнтуватися на райони з невеликими запасами лісу, з лісовими ресурсами, що виснажуються, високою щільністю населення і великим попитом на продукти лісу. Друга група асоціацій орієнтується на райони, де зосереджені основні запаси доступних лісових ресурсів, освоєння яких здійснюється на основі новітніх технологій у рамках середнього і великого бізнесу. Третя група асоціацій повинна орієнтуватися на райони із слабкою доступністю лісо-сировинної бази. Її розвиток повинен спиратися на крупні підприємства і їх об'єднання різного типу.

Створення міжрайонних асоціацій як своєрідних платформ базування підприємницьких структур сприятиме зростанню концентрації виробництва і ресурсів, що підвищить ефективність і конкурентоспроможність лісового сектора окремих регіонів [12].

З викладених вище думок авторитетних вчених

випливає, що всі вони виступають за формування в лісовому секторі партнерських відносин між державою, постійними лісокористувачами, приватними підприємницькими структурами та фінансово-кредитними установами на основі створення різного роду об'єднань, таких як кластери, фінансово-промислові групи та асоціації. Такі види об'єднань дозволяють реалізувати перспективні лісогосподарські проекти і при цьому максимальною мірою врахувати інтереси сільської місцевості, де сконцентрована переважна більшість складових лісо-ресурсного потенціалу.

НЕВИРІШЕНА РАНИШЕ ЧАСТИНА ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Принципового значення набуває проблема визначення природно-ресурсних, соціальних та інституціональних передумов формування сучасних підприємницьких структур у лісовому секторі на сільських територіях. Необхідно прослідкувати існуючі тенденції в питаннях господарського освоєння лісо-ресурсного потенціалу та динаміку відтворення лісів, а також залишків деревини на лісосіках. Потребують обґрунтування пропозиції щодо визначення тих сегментів лісового сектора, де необхідно створювати різні форми інтеграції лісогосподарських підприємств.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Цілями даної публікації є дослідження основних тенденцій виробництва продукції лісового господарства, утворення залишків деревини на лісосіках, динаміки площі рубок та відтворення лісів у Волинській області; аналіз рівня оплати праці та зайнятості у лісовому секторі регіону через призму соціально-економічного піднесення сільських територій; обґрунтування основних напрямів підвищення ефективності функціонування лісового сектора через інституціоналізацію перспективних форм лісогосподарського підприємництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Волинь є одним із найбільш заліснених регіонів України. Загальна площа земель лісового фонду області становить 697,3 тис.га, в тому числі земель, вкритих лісовою рослинністю, — 639,1 тис.га. Це становить третину території області і 6 % площі лісів України. Найбільш залісненими є Маневицький, Камінь-Каширський, Шацький райони, де площа лісів займає 38—48% території.

Основними лісокористувачами є підприємства, підпорядковані обласному управлінню лісового та мисливського господарства, та Шацький національний парк Держкомлісгоспу (72,7% загальної

площі), міжгосподарські лісгоспи та комунальне підприємство "Волинсьоблагроліс" Мінагрополітики (26,8%), військове лісництво Міноборони (0,5%).

У лісах області переважають хвойні породи дерев, які займають 58% всієї площі, на м'яко- і твердолистяні породи припадає відповідно 26 і 16%. У державному фонді досить високою є питома вага молодняків і середньовікових лісів, які становлять 43 і 42%. Частка пристигаючих лісів становить 11%, стиглих — 4% від загальної площі. У лісах міжгосподарських лісгоспів переважають лісонасадження хвойних порід середнього віку, які займають 42% загальної площі.

Лісогосподарське виробництво нерозривно поєднує в собі дві однаково важливі складові: вирощування лісу і промислове виробництво. Найбільша частка продукції припадає на підприємства Маневецького (22,7% загального обсягу виробленої продукції), Ківерцівського (11%), Ковельського (10,5%) та Камінь-Каширського (10,2%) районів. Підприємства Держкомлісгоспу виробили продукції лісового господарства на суму 138,6 млн грн., або 83,3% загального обсягу [3].

Починаючи з 2000 по 2008 рік, спостерігається чітка тенденція до зростання обсягів продукції лісового господарства. Так, у 2008 році порівняно з 2000 роком цей показник збільшився на 139,7 млн грн., порівняно з 2006 роком — на 48,5 млн грн. (рис. 1). Така тенденція значною мірою зумовлена закріпленням макроекономічної стабілізації, яка вплинула на розвиток й лісового сектора. Активізація виробничо-господарської діяльності в окремих сегментах національного господарства (будівництво, деревообробна і вугільна промисловість) зумовила збільшення обсягів виробництва продукції у сфері лісового господарства. Окремі підприємства для повнішого задоволення попиту суміжних сфер діяльності значно розширили номенклатуру виробництва продукції, що відобразилось на кінцевих результатах.

Незважаючи на зростання обсягів продукції лісового господарства, в динаміці відтворення лісів спостерігається дещо інша тенденція. Якщо за період з 2000 по 2007 роки площа відтворення лісів невинно зростала, то у 2008 році вона зменшилася на 900 га порівняно з 2007 роком. Така зміна тенденції зумовлена недостатнім бюджетним фінансуванням лісовідновлювальних робіт, небажанням окремих представників місцевого самоврядування та державних адміністрацій надавати сільськогосподарські землі, в першу чергу — малопродук-

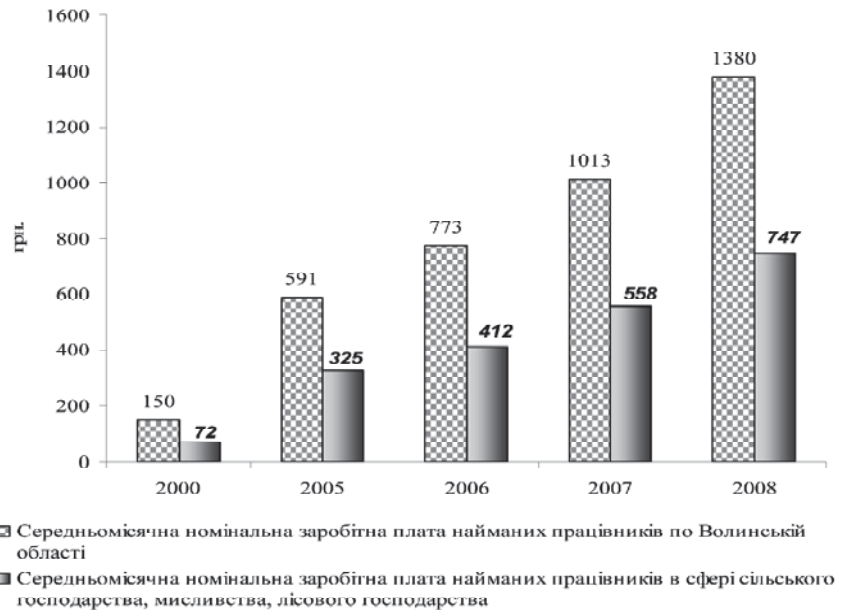

Рис. 3. Динаміка середньомісячної номінальної заробітної плати найманих працівників по Волинській області та у сфері сільського господарства, мисливства, лісового господарства за 2000—2008 рр. (за даними Головного управління статистики у Волинській області)

тивні, для заліснення. Тим більше, що рівень розораності територій є дуже високим і заліснення окремих площ дасть можливість зміцнити агроландшафти.

Спостерігається тривожна тенденція в динаміці залишків деревини на лісосіках. Якщо в період з 2000 по 2006 роки спостерігалось падіння цього показника (у 2006 році він становив 2,5 тис. м³, що на 6,8 тис. м³ менше показника 2000 року) (рис. 2), то з 2006 по 2008 роки обсяги залишків деревини на лісосіках різко збільшилися (у 2008 році порівняно з 2006 роком вони збільшилися більш як у 20 разів). І це при тому, що за цей період площі рубок дещо знизилися. Зростання залишків деревини на лісосіках свідчить про необхідність збільшення потужностей лісогосподарських підприємств у комплексному використанні лісо-січних відходів.

Державні та спеціалізовані лісогосподарські підприємства обмежені в достатніх обсягах інвестиційних ресурсів і тому вирішити це завдання вдається за рахунок приватних підприємницьких структур. Існує досвід сусідньої Польщі щодо виробництва висококалорійного палива з відходів деревини, який необхідно перейняти підприємницьким структурам Волинської області.

Ще одним слабким місцем розвитку лісового сектора є те, що лісове господарство, як і сільськогосподарське виробництво та мисливство, відзначаються одним з найнижчих рівнів середньомісячної номінальної заробітної плати через низьку конкурентоспроможність лісогосподарської продукції та значну затратність її виробництва (рис. 3).

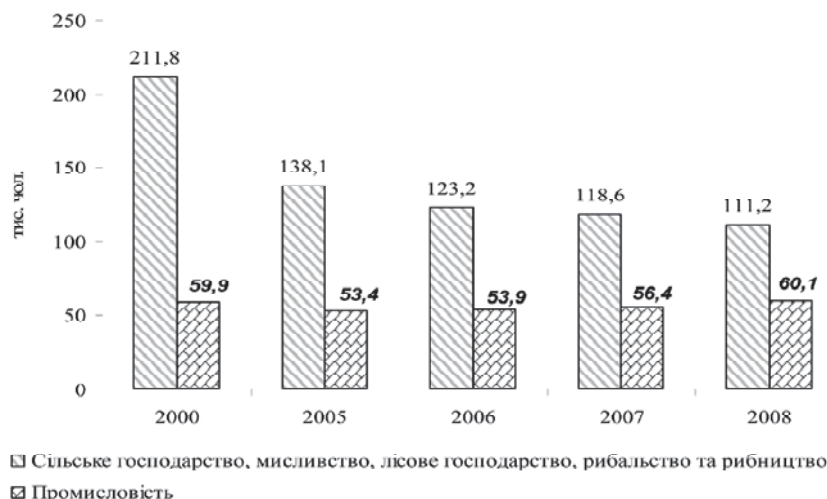

Рис. 4. Динаміка зайнятого населення у промисловості та у сфері сільського господарства, мисливства, лісового господарства по Волинській області за 2000—2008 рр. (за даними Головного управління статистики у Волинській області)

У 2008 році середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників у сфері сільського господарства, мисливства та лісового господарства складала 747 грн., що майже в два рази менше від середньомісячної номінальної заробітної плати найманих працівників по Волинській області. Низький рівень оплати праці відображається на трудовій дисципліні працівників, на рівні продуктивності праці. З огляду на це інвестиційна стратегія лісгосподарських підприємств має бути зорієнтована на реалізацію проектів, які дадуть можливість якісно покращити рівень винагороди працівникам за затрачену працю.

Зростання середньомісячної номінальної заробітної плати у сфері сільського господарства, мисливства та лісового господарства в останні роки зумовлене збільшенням мінімальної заробітної плати, індексацією рівня оплати праці, а не зростанням продуктивності праці.

Про наявність стагнаційних процесів у лісовому секторі та аграрній сфері Волинської області свідчить тенденція зменшення кількості зайнятого населення в сфері сільського господарства, мисливства та лісового господарства (рис. 4). Якщо у 2000-му році кількість зайнятого населення в даному сегменті господарського комплексу складала 211,8 тис. чол., у 2005-му — 138,1 тис. чол., то у 2008-му році цей показник знизився до рівня 111,2 тис. чол. У промисловості рівень зайнятості населення у 2008-му році навіть перевищує показник 2000-го та наступних років.

Сказане вище свідчить про те, що лісовий сектор та аграрна сфера Волині як базові ланки господарського комплексу потребують значної кількості реформаційних заходів — у першу чергу щодо активізації інвестиційного забезпечення господарських проектів організації комплексної переробки деревини, які дадуть можливість підви-

щити зайнятість населення сільської місцевості.

Квінтесенцією стагнаційних процесів у лісовому секторі та аграрній сфері Волинської області є скорочення чисельності населення у сільській місцевості. Особливо яскраво ця тенденція проявляється, починаючи з 2002 року (рис. 5). У промисловості має місце протилежна тенденція. Подальше згортання ресурсно-виробничого потенціалу лісового сектора та аграрної сфери надзвичайно деструктивно вплине на якісне оновлення та розширене відтворення генотипу сільської місцевості, що матиме надзвичайно негативні гуманістичні та ментальні наслідки.

Прикрим моментом інвестиційної діяльності у Волинській області є те, що підприємства лісового сектора та аграрної сфери відзначаються низькою інвестиційною привабливістю через високу затратність виробництва та низьку продуктивність праці. Ці два фактори визначальною мірою впливають на зниження конкурентних переваг не лише на національному, а й на регіональному ринку, оскільки він наближений до зони Євросоюзу.

Одним з основних чинників соціально-економічного піднесення сільських територій, росту зайнятості населення, особливо в зоні Полісся, залучення іноземних інвестицій та передачі передового зарубіжного досвіду є підприємницька діяльність у лісовому секторі Волинської області.

Становлення підприємництва у лісовому секторі потребує системного підходу щодо вибору форм і методів господарювання, а також масштабів інституціоналізації недержавних форм власності, оскільки лісові блага є невід'ємним елементом національного багатства, який значною мірою визначає умови життєдіяльності населення та розвиток окремих сегментів національного господарства. Вплив держави тут надалі має бути, якщо не визначальним, то домінуючим, щоб не допустити порушення критичного рівня забезпеченості лісовими ресурсами окремих територій. Ймовірність надмірного виснаження лісоресурсного потенціалу якраз зростає, коли превалювати починає комерційний інтерес над пріоритетами екологічної безпеки лісокористування та інтересами територіальних громад.

Розробка перспективних напрямів розвитку підприємництва в лісовому секторі має відштовхуватися від необхідності підвищення ефективності господарського освоєння лісоресурсного потенціалу. Тобто домінанти активізації лісгосподарського та лісоохоронного підприємництва мають увійти до переліку основних напрямів підвищення ефективності функціонування лісового сек-

тора. Системне вирішення проблеми підвищення ефективності функціонування лісового сектора матиме місце, якщо синхронно буде реалізовано цілий спектр заходів фінансового, організаційного, та еколого-технічного характеру (рис. 6).

На сьогодні інститут плати за спеціальне лісокористування не виконує покладених на нього класичних фіскальних і стимулюючих функцій, оскільки об'єктом стягнення цього ресурсного платежу є лише рубки головного користування. Отже, податкова база його стягнення є звуженою. Інституціоналізація плати за інші види рубок (рубки побічного користування) дасть можливість підвищити обсяги надходжень лісового доходу і стимулюватиме лісокористувачів ефективніше використовувати лісосічні відходи та неліквідну деревину. Значні резерви мають місце в оподаткуванні використання лісових ресурсів місцевого значення, особливо у багатолісних районах (зона Полісся). Необхідно збільшити нормативи плати за використання недеревної сировини (гриби, ягоди), а також розширити перелік видів діяльності, пов'язаних з купівлею й продажем недеревних ресурсів лісу, які мають підлягати оподаткуванню.

В умовах інтенсивного використання лісоресурсного потенціалу важливого значення набуває комплексне використання деревини, а також її поглиблена переробка. Одним з факторів, що заважає досягненню перерахованих завдань, є висока частка необробленої деревини в структурі українського експорту. В таких умовах необхідно підвищити ставки митних зборів за вивезення чорнових заготовок, а також продуктів первинної переробки деревини. Більше того, необхідно посилити контроль за діяльністю лісгосподарських підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Сформована база даних про обсяги заготівлі деревини, обсяги її переробки, а також асортимент продукції дасть можливість диференційовано підходити до податково-митного регулювання продажу лісопродукції поглибленої переробки.

Спільною проблемою для більшості державних лісгосподарських та міжгосподарських спеціалізованих підприємств є нестача інвестиційних ресурсів для модернізації техніко-технологічної бази лісозаготівельного та лісопереробного виробництва. Одним з чинників підвищення інвестиційної привабливості лісгосподарських підприємств стало б вдосконалення методичного забезпечення здійснення заставних операцій, вико-

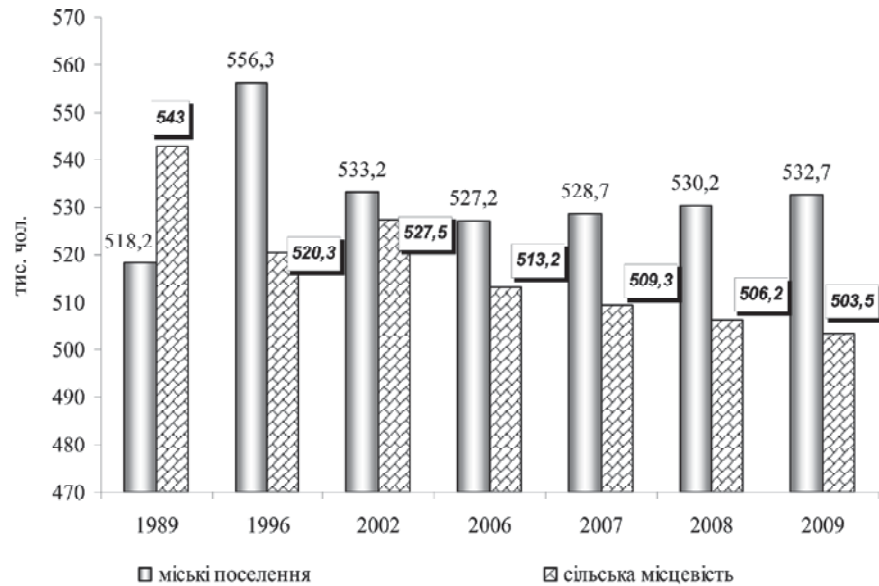

Рис. 5. Динаміка чисельності міського та сільського населення Волинської області станом на 1 січня відповідного року за 1989—2009 рр. (за даними Головного управління статистики у Волинській області)

ристовуючи продукцію лісопереробки, особливо високоліквідних порід дерев.

Збільшення концентрації інвестиційних ресурсів можливе також через об'єднання лісгосподарських підприємств у інтегровані бізнес-групи, до яких мають увійти також фінансово-кредитні установи та представники органів місцевої влади. Це дасть можливість підвищити ефективність реалізації проектів щодо виконання державних замовлень для забезпечення соціально незахищених верств населення будівельними матеріалами та паливними дровами.

Забезпечення балансу інтересів лісокористувачів, місцевого населення та держави можна досягти шляхом формування інститутів державно-приватного партнерства. Найбільш прийнятними його формами є холдинги та лісові кластери. Створення такого роду партнерств дасть можливість, крім підвищення комерційної ефективності господарського освоєння лісоресурсного потенціалу, враховувати потреби сільської місцевості, яка є територіальним базисом відновлення та відтворення лісових благ.

У зоні Полісся, яка відзначається високим рівнем лісистості й де відсутні розвинені і самодостатні об'єкти промислового комплексу, а також інститути фінансово-кредитної інфраструктури, доцільно створювати на базі лісгосподарських підприємств лісопереробні центри, які обслуговуватимуть декілька адміністративних районів і завдяки великим потужностям матимуть можливість активно працювати на міжнародному, національному та регіональному рівнях.

Наявність таких центрів створить умови власникам приватних пилорам для зведення до мінімуму втрат деревини, оскільки потужність лісоперероб-

Рис. 6. Основні напрями підвищення ефективності функціонування лісового сектора

них центрів, куди будуть поступати лісосічні відходи з цих пилорам, дозволить уникнути значних втрат через наявність технологій виробництва лісопродукції з відходів лісопилного виробництва.

На порядок денний вийшло завдання організації інтенсивного невиснажливого лісокористування, що має покращити стан породної та вікової структури лісового фонду. Вдале вирішення цього завдання залежить від практичного втілення в господарську практику положень Лісового кодексу України, які стосуються економічного стимулювання раціонального використання лісоресурсного потенціалу. З огляду на це варто узаконити такі інструменти: компенсація частини відсотків комерційним банкам, які надали кредитні ресурси лісгосподарським підприємствам та фізичним особам для заліснення малопродуктивних земель; надання податного кредиту підприємницьким структурам, які повернули у

господарський оборот деградовані землі шляхом здійснення агролісомеліоративних заходів; застосування механізму державного замовлення на продукцію лісгосподарських підприємств, яка виготовлена на основі використання безвідходних технологій. Вдале використання перерахованих інструментів дасть можливість пріоритети підвищення ефективності використання лісових ресурсів перемістити зі сфери лісозаготівлі у сферу поглибленої переробки деревини та комплексного використання відходів лісгосподарського виробництва.

Надзвичайно проблемним завданням для лісгосподарських підприємств є оновлення основних фондів, рівень зносу яких у середньому перевищує 70%. Незначна кількість підприємств, в першу чергу потужних приватних структур, мають достатні інституціональні та фінансові передумови для модернізації парку виробничого устаткування. Більшість підприємств, особливо державних, не мають достатнього інвестиційного потенціалу для оновлення лісозаготівельного та деревообробного обладнання. Вирішення цієї проблеми буде можливим, якщо шляхом перерозподілу

вільних фінансових ресурсів у межах новостворених лісгосподарських об'єднань запровадити лізингові схеми на придбання імпортного високотехнологічного деревообробного обладнання.

Запорукою формування легальних регіональних ринків лісопродукції є лісова сертифікація. Незалежно від форм власності та організаційно-правових форм господарювання всі суб'єкти лісового господарства та деревообробного виробництва мають підлягати обов'язковій сертифікації. Наявність сертифіката на дотримання встановлених технічних та екологічних нормативів на окремій виді лісопродукції має бути перепусткою до організованого ринку деревини. Таке нововведення дасть можливість відсіяти нелегальних виробників деревини і забезпечити ідентифікацію суб'єктів лісгосподарського виробництва, здатних виготовляти конкурентоспроможну продукцію.

Впровадження перспективних проектів, спрямованих на модернізацію лісозаготівельного та лісопереробного виробництва, потребує значних інвестиційних ресурсів, достатня концентрація яких можлива за умови формування інтегрованих бізнес-структур на базі ряду лісогосподарських підприємств. На рис. 7 приведені сегменти лісового сектора, де необхідно створювати різні форми інтеграції лісогосподарських підприємств.

Якраз через те, що більшість лісогосподарських підприємств, які перебувають у державній власності, не мають достатнього інвестиційного потенціалу для впровадження ресурсозберігаючих та безвідходних технологій, були втрачені конкурентні переваги на ринках багатьох видів лісопродукції. Це, в першу чергу, стосується модернізації целюлозно-паперового та лісохімічного виробництва, промислової переробки деревних відходів та заліснення значних площ малопродуктивних сільськогосподарських та інших угідь.

Інтегровані бізнес-групи являють собою статутне та нестатутне об'єднання ряду лісогосподарських підприємств переважно шляхом вертикальної інтеграції, посередницьких комерційних та фінансово-кредитних структур, а також органів місцевої влади і відповідних підрозділів Держкомлісу України. Створення інтегрованих бізнес-груп дасть можливість розширити можливості щодо освоєння інноваційних технологій, тим самим підвищивши ефективність використання окремих складових лісосировинного потенціалу (рис. 8).

Формування інтегрованих бізнес-груп передбачає ускладнення й самої організаційної структури такого виду об'єднань. З огляду на необхідність створення сприятливих організаційно-економічних та фінансових передумов для ефективного використання лісових ресурсів у відтворювальному процесі доцільно сформувати шість блоків у системі управління, які будуть відповідати за окремі ланки організації лісогосподарського виробництва, його інвестиційного забезпечення, а також за просування лісопродукції на міжнародний, національний, регіональний та місцевий ринки.

Подібна схема функціонування покликана забезпечувати значну концентрацію сировинних, трудових, матеріальних й інтелектуальних ресурсів, унаслідок чого інтегрована бізнес-група може виконувати такі функції, як:

— організація комплексного розвитку лісово-

Рис. 7. Сегменти лісового сектора, де необхідно створювати різні форми інтеграції лісогосподарських підприємств

го сектора, збільшення його внеску в розвиток економіки регіону і країни в цілому на основі підвищення ефективності лісопромислового виробництва та комплексності переробки лісосічних відходів;

— організація ефективного використання інвестиційних ресурсів для розвитку виробництва незалежно від організаційно-правових форм і форм власності підприємств, що входять до групи, з урахуванням наявності трудових ресурсів, скорочення термінів і вартості будівництва, рівня репресивності сільських територій;

— загальне збільшення виробництва товарів народного споживання і надання послуг населенню, максимальне використання для цих цілей неліквідної деревини, відходів виробництва і вторинної сировини.

ВИСНОВКИ

Враховуючи відповідні положення Лісового кодексу України, які передбачають збереження переважної більшості складових лісосировинного потенціалу в державній власності, домінуюче положення у лісовому секторі багатолісних регіонів мають займати державні лісогосподарські підприємства. У сфері деревообробного виробництва необхідно формувати інституціональне середовище для становлення приватних підприємницьких структур, які активно працюватимуть у сфері переробки ліквідної деревини та використання лісосічних відходів. Наявність підприємницького сектора поступово формуватиме конкурентне середовище на регіональних ринках лісопродукції і сприятиме розширенню обсягів поглибленої переробки деревини.

В умовах, коли ринкові інститути у лісовому секторі перебувають на стадії становлення, найбільш адаптованою до умов зовнішнього сере-

Рис. 8. Позитивні сторони створення інтегрованих бізнес-груп у лісовому секторі України

довища формою організації лісогосподарського підприємництва є інтегрована бізнес-група, конкретними проявами якої є холдингові та кластерні утворення. Саме такі види об'єднань дадуть можливість створювати та розвивати потужні лісопереробні центри, які обслуговуватимуть декілька адміністративних районів і при цьому будуть враховані вимоги природоохоронного законодавства, інтереси постійних лісокористувачів та територіальних громад, що в кінцевому підсумку вплине на темпи соціально-економічного піднесення сільських територій.

Література:

1. Амбрутіс В.Ю. Оцінка формування лесоперерабатывающих центров (на примере лесного сектора Хабаровского края): автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами (промышленность))" / В.Ю. Амбрутіс. — Хабаровск, 2008. — 20 с.

2. Гарин О.В. Управление реструктуризацией лесопромышленного комплекса региона: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством (региональная экономика; экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами (промышленность))" / О.В. Гарин. — Ижевск, 2009. — 20 с.

3. Довкілля Волині 2008. Статистичний збірник / Головне управління статистики у Волинській області. — Луцьк, 2009. — 142 с.

4. Коваль Я.В. Проблеми модернізації лісового сектора економіки України / Я.В. Коваль, В.С. Бондар, О.А. Голуб // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): Наук. журнал / Голов. ред. О.П. Степанов. — К.: НАУ, 2004. — Вип. 1—2 — С. 350—355.

5. Колісник Б.І. Національний лісогосподарський комплекс в умовах економічної стабілізації: інституціональні суперечності та перспективи розвитку / Б.І. Колісник, В.А. Голян // Інвестиції: практика та досвід. — 2007. — № 23. — С. 22—29.

6. Мішенін Є.В. Еколого-економічні проблеми природокористування у лісовому комплексі / За ред. д-ра экон. наук, акад. УЕАН Я.В. Ковалю. — Суми: ВВП "Мрія-1" ЛТД, 1998. — 272 с.

7. Мішеніна Г.А. Розвиток підприємництва та еколого-економічні проблеми господарювання / Г.А. Мішеніна // Вісник Сумського національного аграрного університету (Серія "Економіка та менеджмент"). — 2004. — № 8. — С. 202—209.

8. Проблеми модернізації лісоресурсної сфери в контексті просторового розвитку: Матеріали науково-практичної конференції 20 квітня 2007 р., м. Київ / За ред. Б.М. Данилишина; НАН України, РВПС України НАН України. — К.: РВПС України НАН України, 2007. — 239 с.

9. Путинцев А.И. Стратегия развития лесопромышленного комплекса региона: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством (региональная экономика)" / А.И. Путинцев. — Санкт-Петербург, 2008. — 20 с.

10. Сорокин Д.А. Создание специализированных лесохозяйственных предприятий и их адаптация к системе управления лесным кластером Среднего Приангарья: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами (промышленность))" / Д.А. Сорокин. — Москва, 2008. — 20 с.

11. Фурдичко О.І. Стратегія удосконалення лісового комплексу України у контексті просторового розвитку / О.І. Фурдичко, В.В. Лавров, Г.Б. Гладун, Р.Р. Возняк // Агроекологічний журнал. — 2007. — № 3. — С. 11—16.

12. Шихалев В.В. Управление концентрацией производства в лесопромышленном комплексе многолесного района: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами (промышленность))" / В.В. Шихалев. — Хабаровск, 2007. — 20 с.

13. Щурик М.В. Фінансування земель агролісогосподарств Карпатського регіону / М.В. Щурик // Фінанси України. — 2006. — № 7. — С. 139—145.
Стаття надійшла до редакції 26.06.20010 р.